

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2022. május 2.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

minden vizsgázó számára

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!**Szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor**

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget és válaszoljon a kérdésekre!

Vörös Imre: A kert-motívum típusai a felvilágosodás korának irodalmában (részlet a Bevezetéből)

1. A civilizáció történetének számos korszakára érvényes az a tétel, amelyet Roland Mortier a 18. század kapcsán szögez le, s amely szerint az általa tanulmányozott időben a kert nem csupán a kellemes, szép környezet funkcióját látta el, hanem ugyanakkor szimbólum is volt. Ahogy az építészet a maga sajátos eszközeivel ki tudja fejezni egy-egy művelődéstörténeti periódus (például a „lángoló gótika”) világképét, ugyanúgy a kertművészet is. Közhelynek számít, hogy a 17. századi francia parkok áttekinthető, mértani formái a világ jelenségeit észszerűen elrendezni kívánó racionalizmus szemléletének felelnek meg, egyúttal pedig az abszolút monarchia tökéletesnek vélt rendjét jelképezik. Ezzel szemben az „angol” kertstílus 18. századi elterjedése az egyéni ember és a természet közvetlen viszonyát előtérbe állító polgári eszmékkal és a szentimentalizmus térhódításával függ össze.

A kert azonban nemcsak a maga valós megjelenésével hordozhat szimbolikus tartalmat, hanem az irodalmi művek motívumaként is. A kettő szoros kapcsolatban áll egymással. [...]

2. A kert-motívum néhány fő típusa**a) A sorskert (élet- és halálkert)**

Legismertebb példája az Édenkert. Ez az embernek a teremtett kozmosz rendjében elfoglalt helyét szimbolizálja: bekerített voltával védettséget jelent, zavartalan uralkodást a többi élőlény felett, az embernek és a természetnek ősi harmóniáját, egyszóval – az életfa által is jelképezett – háborítatlanul boldog életet. Az Édenkert azonban a bűnbeesésnek a helye is, tiltott gyümölcsének elfogyasztásából halál származik. Ennek a kettős jelképnek a továbbvitelét jelenti az a népköltészetben is felbukkanó hagyomány, amely szerint Jézus kereszttét a paradicsomi termőfából ácsolták, sőt, a gyermek Jézus bölcsője is a „Paradicsom kő kertjében” ringott. Ami az újszövetségi szenvedéstörténetet illeti, érdekes, hogy a négy evangélista közül a többiek által „major”-ként említett Getszemánit egyedül a szimbólumok iránt legfogékonyabb János nevezi „kert”-nek, s kizárólag ő említi meg, hogy Jézus sírja – egyúttal pedig föltámadásának színhelye – ugyancsak egy, a Golgota közelében lévő kertben volt: a passió és a föltámadás története így nála kerttől kertig ível. Az életnek és a halálnak ez a dialektikája érvényesül a görög mitológiában a Heszperidák kertjében is, amelynek almafája közvetlenül az alvilág bejáratánál áll. Argirus kertje szintén egyszerre jelképezi az élet gyönyörűségét és a boldogság elvesztését, a halált. A kiűzetéssel az Édenkert elérhetetlenné válik, a Genezisben kerubok őrzik bejáratát. Paolo Santarcangeli szerint a kert építésében azóta is mindig a Paradicsom utáni vágyakozás fejeződik ki.

b) A szerelem kertje

Az Argirus-história első részének színhelye azonban nem csupán sorskert, hanem ugyanakkor egy másik, talán még gyakoribb kert-motívumnak a példája is, amelyet Voigt Vilmos *a szerelem kertjének* nevez. A szerelmesek találkozásául szolgáló „nyájas hely”-ről, a vergiliuszi „locus amoenus”-ról általa elmondottakat ezúttal csupán egy mitológiai összefüggéssel egészítenénk ki. Platon *A lakomában* azt írja, hogy Erósz (a Szerelem) Aphrodité születésének napján Zeus kertjében fogant. [...]

A sorskertnek és a szerelem kertjének az összekapcsolódása nemcsak *Argirus históriájában* fordul elő, hiszen a szerelem gyakran magának az életnek a szimbóluma, elmúlása pedig a halállal analóg. Mind a zsidó, mind a keresztény hagyomány misztikus értelmet tulajdonít például az *Énekek énekének*, s így benne a mátkát jelképező, illetőleg a vele való találkozás színhelyéül szolgáló kertet a sorskert típusába helyezi át. A középkori virágszimbolikában is megfigyelhető egy bizonyos átcsapás, amikor a latin nyelvű himnuszok kedvelt – s a kolostorkertekben természetesen – virágai a lovagvilág szerelmi költészetének motívumkincsébe kerülve, elvesztik vallási jelentésüket. A *Rózsa-regény* már egy ilyen értelemben felfogott kertről szól.

c) A mulatókert

Idősebb Pliniusnál az olvasható, hogy az első athéni házikertet Epikurosz filozófus létesítette. Epikurosz kertje fogalommal vált, az élet mértékkel való, bölcs élvezetének jelképévé. A sorskerttel ellentétben semmiféle transzcendens tartalma nincs. A kerítés a világ bajait, a politikai élet viharait is kívülrékeszti.

Az ide visszavonuló, gondosan megválogatott baráti társaságot azonban nem a mindenről való lemondás jellemzi, hanem éppen az, hogy zavartalanul tud hódolni a vidám lakomáknak, a túlzásba nem vitt ivászatnak és a művelt beszélgetésnek. A humanista társaséletnek ugyancsak kedvelt színtere az effajta mulatókert, s hagyományai később, mindenekelőtt a reneszánsz világképpel számos analógiát mutató, a földi élet szépségét és örömet kereső rokokónak az időszakában is elevenek maradnak.

d) *A sztoikus megnyugvás kertje*

Az előbbivel nem tévesztendő össze az az ugyancsak visszavonultságot jelképező kert-motívum, amelynek alapja azonban nem az epikuroszi, hanem a sztoikus filozófia. Itt már nem a víg társaséletnek egy, a természethez közelebb vitt formájáról van szó, hanem a társadalomban csalódott, annak hátat fordító, egyéni boldogságát (vagy súlyosabb esetekben csupán vigasztalódását) a mezei és a kerti munkában kereső ember magatartásáról. Ezt a típust *a sztoikus megnyugvás kertjének* nevezhetjük [...] Horatius szállóigévé lett sorára is utalva: „Boldog, ki köznapok zajától távol él”. [...] A sztoikus bölcs visszavonultsága egyébként nem mentes a rejtett, belső ellentmondásoktól. A legsúlyosabb ezek közül az individualisztikus boldogságkeresésnek és a sztoicizmus erényességre való törekvésének a konfliktusa. Úgy is fogalmazhatnánk: vajon milyen mértékű elzárkózást jelenthet a kertbe való visszavonulás? A természetbe történő panteisztikus beleolvadáshoz vezet-e, vagy sikerül-e valamilyen formában összeegyeztetni az egyedüllét kultuszát és a közösséggel való kapcsolatot?

3. Mi a közös a kert-motívumnak általunk felsorolt négy típusában? Az, hogy kilépést jelentenek az időből mint a történelem közegéből. Ez a kilépés többféle lehet: vagy a jelenvaló pillanat boldogságának élvezése a szerelem kertjében és a mulatókertben, vagy a természet időtlenségébe (illetve az időtlenséggel ilyen szempontból egyenértékű ciklikus idejébe) való belemerülés a sztoikusok esetében, vagy pedig az idő felett állónak tartott hatalmakkal való találkozás egy transzcendens világot jelentő, életet, halált (gyakran mindkettőt) szimbolizáló sorskertben. Nem véletlen, hogy a Genézis szerint a viszontagságos emberi történelem a kertből való kiűzetéssel kezdődik.

Forrás: Vörös Imre (1983): A kert-motívum típusai a felvilágosodás korának irodalmában. *Irodalomtörténet* 15. (65). évf. 1. sz. 1–7. Módszertanilag indokolható célból a feladathoz igazított szöveg.

1. A tanulmány bemutatja a kert-motívum néhány típusát. Töltse ki a táblázatot az olvasott szöveg alapján! Nevezze meg a kert típusát, írjon egy-egy példát és egy-egy jellemzőt az adott kerttípusra!

A kert-motívum típusa	Egy példa	A kert egy jellemzője
Mulatókert	Epikurosz kertje / a víg társasélet, a mértékkel való élvezetek kertje	nincs transzcendens tartalma / a földi élet szépségét, élvezetét hirdeti / a világ bajait kirekeszti
A szerelem kertje	Árgirus kertje / Zeusz kertje	locus amoenus / nyájas hely a szerelmeseknek
Sorskert / élet- és halálkert / élet és halál kertje	Édenkert / Heszeridák kertje / Getszemáni kert / az <i>Énekek énekének</i> kertje	az élet és a halál dialektikája jellemzi / transzcendens
A sztoikus megnyugvás kertje	a sztoikus bölcsek kertje / a vigasztalódás kertje / a köznapok zajától elvonulók kertje	kizárja a köznapok zaját / vigasztalódást nyújt / az egyén boldogságot találhat a kerti munkában

Egy helyesen kitöltött sor ér 1 pontot.

A kert más jellemzője vagy a javítási-értékelési útmutató által adott jellemzők más megfogalmazásban is elfogadhatók.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

2. Olvassa el az alábbi idézetet, majd válaszoljon a kérdésekre a tanulmány és saját ismeretei alapján!

„Akkor az Úristen megalkotta az embert a föld porából és orrába lehelte az élet leheletét. Így lett az ember élőlényé. Az Úristen kertet telepített Édenben, keleten, és oda helyezte az embert, akit teremtett. És az Úristen a földből mindenféle fát sarjasztott, ami tekintetre szép és táplálkozásra alkalmas; azután kisarjasztotta az élet fáját a kert közepén, meg a jó és a rossz tudásának a fáját.”

a) A fenti idézet a kultúra „Nagy Kód”-jának nevezett műből származik. Melyik ez a mű? Biblia / Szentírás / Írás / Ó- és Újszövetség

Adható 1, 0 pont.

b) Ugyanebből a műből két másik híres kertet is megismerhetünk, amelyeket az olvasott tanulmány is megemlít. Nevezze meg közülük az egyiket!

Gecsemáni kert/Getszemáni kert/Getsemáni kert / a Golgota közelében lévő kert (Jézus sírja) / *Énekek éneke* kertje

Adható 1, 0 pont.

3. Vörös Imre tanulmányának 1. bekezdésében azt állítja, hogy a kertművészet is ki tudja fejezni egy-egy művelődéstörténeti korszak világképét.

Egészítse ki a táblázatot oly módon, hogy táblázata szemléltesse a szerző állítását!

FRANCIA PARKOK	ANGOL KERTEK
17. század	18. század
a világ jelenségeit észszerűen elrendezni kívánó racionalizmus szemlélete / észszerűség, racionalizmus / áttekinthetőség / mértani pontosságra való törekvés	ember és a természet közvetlen viszonya / szentimentalizmus
az abszolút monarchia tökéletesnek vélt rendjét jelképezik	a polgári eszmék térhódítását mutatják

Adható 2, 1, 0 pont. Minden más, a világképre utaló helyes válasz elfogadható.

4. Az ókeresztény irodalom kiemelkedő alkotása Szent Ágoston *Vallomások* című műve.

a) Jellemezze a vallomás műfaját két sajátossággal!

Lehetséges válaszok

- rendkívül személyes, a gyónással rokonítható műfaj / a szövegben a gyónás, az ima műfaji elemei is megtalálhatók
- célja az őszinte önelemzés / erőteljes önreflexió
- elmélkedő, emlékező és szemlélődő beszédmód váltogatja egymást
- E/1. személyű elbeszélő / belső beszéd / belső vita / a magáról valló személyiség áll a középpontban
- a külső eseményekről a lelki fejlődésre helyeződik a hangsúly

Adható 2, 1, 0 pont.

b) Miért a kerti jelenet a mű leghíresebb része? Mi történik az elbeszélővel a kertben?

Lehetséges válaszok

- a beszélő megtérésének pillanatát mutatja be
- a beszélő megnyeri a hit bizonyosságát
- döntő fordulatot vesz a beszélő élete
- a beszélő szakít a múltjával és rátalál az igaz útra

Adható 1, 0 pont.

5. Két stílusirányzat jellemző jegyeit olvashatja az alábbiakban. Mindegyik irányzat irodalmában gyakori a kert-motívum megjelenése.

a) Azonosítsa a stílusirányzatokat az adott jellemzők alapján!

A stílusirányzat neve	A stílusirányzat jellemzői	A választott szöveg betűjele
rokokó	érzelmi hatáskeltés, dekorativitás, intimitás, könnyed játék, kecsesség, formai virtuozitás, apró részletek kidolgozása, miniatűr képek, virág- és madármotívumok, harmóniaérzet	C
szecesszió	mellérendelő mondatszerkesztés, szín- és anyagnévi jelzők halmozása, ritka, burjánzó, növényzet, kígyózó ornamentika, színpadszerű díszítettség, álomszerűség, átlirizált természet	A

b) Az alábbi szövegrészeket közül melyik kapcsolódik a fenti stílusirányzatok valamelyikéhez? Írja be a táblázatba a megfelelő szöveg betűjelét! (Egy idézet betűjelét nem kell felhasználnia.)

A) „Kábító virágillat csapott meg. A kerítés megett kert volt; nem nagyobb, mint egy kis szoba. A talaja körülbelül a derekunk magasságáig fel volt töltve. És tele az egész kert virággal. Sajátos növényvilág tenyészett itt. Hosszú szárú, kürt alakú virágok, amelyek szirmai mintha fekete bársonyból volnának. A sarokban liliombokor, óriási kelyhű fehér liliomokkal megrakodva édes illatot, amelyet szagolva az ember azt hiszi, elakad a lélegzete. A kert közepén egy csomó bíborpiros, kövér virág terpeszkedett.” (Csáth Gáza: *A varázsló kertje*)

B) „Élek, s ez ritka alkalom.
A fény kisujjni, tört fehér
sugár a kerti asztalon.
Tán megjössz, mire körbeér.

E nyári kert az árnyaké.
Nyugodt ez így ma. Gondolom.
A fény, akár az árpalé
szivárog át a lombokon.” (Závada Péter: *Boldog óra*)

C) „Az aranyos felhők tetején lefestve
Mosolyog a híves szárnyon járó estve;
Melynek új balzsammal biztató harmatja
Cseppecskéit a nyílt rózsákba hullatja.
A madárcák meghűlt fészkeknek szélein
Szunnyadnak búcsúzó nótájok rendjein.” (Csokonai Vitéz Mihály: *Az estve*)

A stílusirányzat megnevezése és a hozzá tartozó szöveg betűjele együttesen ér 1 pontot.

Adható 2, 1, 0 pont.

**6. Egészítse ki a hiányos szövegeket a hozzájuk kapcsolódó versrészletekre vonatkozóan!
A b) feladat megoldásában a bevezető tanulmány is segít.**

- a) „Csöndes fészket zöld lomb árnyán,
Hova múzsám el-elvárnám,
Mely sajátom;
Benne én és kis családom.
- Munkás, vidám öregséget,
Hol, mit kezdtem, abban véget...
Ennyi volt csak;
S hogy megint ültessek, oltsak.” (Arany János: *Epilogus*)

Arany János költészetének egyik jellemző motívuma a kertészkedés. Az adott versrészletben a független nyugalomhoz az otthon, a család toposza, a fészek kapcsolódik; az alkotás, a bíbelődés vágyára pedig a/az ültessek, oltsak igei metaforák utalnak.

Adható 2, 1, 0 pont.

- b) „Kertészkedem mélán, nyugodtan,
A fák sebeit kötözöm;
Halotti ének csap fülembe...
Eh, nékem ahhoz mi közöm!
Nem volt rokon, jó ismerős sem;
Kit érdekel a más sebe?
Elég egy szívnek a magáé,
Elég, csak azt köthesse be.” (Arany János: *Kertben*)

Lehetséges válaszlelemek

A *Kertben* című vers a lírai én sztoikus magatartását tükrözi. Ez a visszavonultság azonban nem mentes belső ellentmondásoktól: össze lehet-e egyeztetni a/az egyén boldogságkeresését a sztoicizmus erényességre való törekvésével / az egyedüllét kultuszát és a közösséggel való kapcsolatot / a magánszféra védelmét és a másokkal való törődést?

Adható 2, 1, 0 pont.

- c) „...s mint egykor a régi hús verandán
a béke méhe zöngne, míg hűl a szilvalekvár,
s nyárvégi csönd napozna az álmos kerteken...” (Radnóti Miklós: *Erőltetett menet*)

A kert idillikus toposzát fájdalomossá teszik a feltételes módú igék: zöngne, napozna. A melléknévi metafora: álmos kert / álmos kertek / álmos és a megszemélyesítés: nyárvégi csönd napozna / a béke méhe zöngne a vers első (itt nem olvasható) részével ellentétes, emberi, értéktelített világot festenek.

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

7. A kert gyakran a tökéletesség szimbólumaként jelenik meg a művészetekben, a mesehősök kalandjai azonban más helyszíneken játszódnak. Ön szerint mi ennek az oka? Nevezzen meg két indokot!

Lehetséges válaszlelemek

- a mesehőst pont a hiány, a keresés indítja útnak / a mesehős célja a tökéletesség elérése
- a mesehős a próbák során fejlődik, és csak azután lesz méltó a „tökéletes kertre”
- miért vágyódnék el a kertből a mesehős, miért indulna útnak, ha ott minden tökéletes
- a kert nem elég izgalmas helyszín, akkor válik izgalmassá, ha onnan valamit ellopnak, ha felborul a rend
- a mesehősre már nem várnak új próbák, sem megszereznie, sem legyőznie, sem helyreállítania nem kell semmit, talán éppen ezért kíváncsiak el a kertből mindannyian
- a mesék cselekménye „útközben” játszódik, a kertek inkább a belső utazások helyszínei

Adható 2, 1, 0 pont.

8. A népköltészetben gyakori a *kert* szavunk megjelenése névutós szerkezetekben: *kert mellé, kert alatt*. Ön szerint mi a közös jelentése az alábbi két népdalban a kiemelt névutós szerkezeteknek?

Gyere, babám, **a kert mellé,**
Feküdjünk le egymás mellé,
Hadd nézzem ki a szemedből,
Szeretsz-e tiszta szivedből.

A gyulai **kert alatt, kert alatt**
Barna legény rozsmaringot arat.
Én vagyok a rozsmaring kévekötője,
Barna legény igaz szeretője.

Lehetséges válaszlelemek

a kert mellett / alatt rejtett hely / a titkos találka (a rozsmaring aratása, az egymás mellé fekvés) helyszíne, ahol a többiek nem láthatják őket / titkos helyszín, ahová elbújnak a szerelmesek / 'a kert alatt, a kert mellé' névutós szerkezetek a szerelmesek együttlétének a helyszínére utalnak, nem a kertben, hanem a kert mellett / alatt találkoznak titokban

Adható 1, 0 pont.

9. Az alábbi irodalmi dominón nem pöttyök szerepelnek, hanem az irodalommal kapcsolatos kifejezések, fogalmak, idézetek. Keresse meg az összeillő párokat, majd rakja sorrendbe a dominókat úgy, hogy az 1. dominó jobb oldala az utána következő dominó bal feléhez illeszkedjen. Ügyeljen arra, hogy az utolsó dominó jobb oldala és az első dominó bal oldala kapcsolódjon egymáshoz!

1. dominó

Tündérhon	hexameter
-----------	-----------

2. dominó

„s halált hozó fű terem gyönyörűszip szívemen.”	elégia
--	--------

3. dominó

groteszk	<i>Szép Szó</i>
----------	-----------------

4. dominó

„Elhull a virág, eliramlik az élet”	kétszintes drámamodell
--	------------------------

5. dominó

ecloga	egypercesek
--------	-------------

Adja meg a dominók sorrendjét!

1. dominó _ 5. _ dominó _ 3. _ dominó _ 2. _ dominó _ 4. _ dominó

Legfeljebb 4 pont adható. Egy összetartozó pár 1 pont.

10. Berzsenyi Dániel és egyik késeinek nevezhető 20. századi utóda, Rónay György különös hangulatú párbeszédet folytat a közelítő télről.

a) Írjon dialógust a versrészletekből vett idézetek felhasználásával! Mindkét lírai én legalább kétszer szólaljon meg! *A szöveg megszerkesztésekor jelölje a párbeszéd formát!*

Berzsenyi Dániel: *A közelítő tél* (részlet)

„Hervad már ligetünk, s díszei hullanak.
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.
Nincs rózsás labirinth, s balzsamos illatok
Közt nem lengedez a Zefír.

Nincs már szimfonia, s zöld lugasok között

Rónay György: *A közelítő tél* (részlet)

„Hervad már? Nem: a kert még csupa nyár. Lobog két sárga dáliánk. Nincs ugyan annyi dal, de hajnalonta még egy-egy sárgarigó rikolt, s búgnak a vadgalambok.”

Lehetséges megoldás

- Hervad már ligetünk, s díszei hullanak.
- *Hervad már? A kert még csupa nyár.*
- A tarlott bokrok közt sárga levél zörög.
- *Lobog két sárga dáliánk is.*
- A zöld lugasok közt nem búg gerlice.
- *De egy-egy sárgarigó rikolt és búgnak a vadgalambok.*

Adható 2, 1, 0 pont

Más helyes megoldás is elfogadható. A tartalmi minőségre 1 pont adható. A szövegszerkesztésre 1 pont adható.

b) Hogy nevezzük azt a jelenséget, amikor irodalmi szövegek kapcsolatba lépnek egymással, amikor egy szöveg ténylegesen jelen van egy másik szövegben?

intertextualitás / szövegköziség / szövegközöttség / szövegköztiség / vendégszöveg

Elfogadható még az allúzió is.

Adható: 1, 0 pont.

11. Voltaire regényében a kert többféleképpen értelmezhető szimbólum. Ennek megfelelően a „műveljük kertünket” befejezés is több értelmezési lehetőséget kínál. Mutasson be két eltérő értelmezést a regény egésze alapján! Ügyeljen mondatai nyelvi minőségére is!

„De azt is tudom, mondá Candide, hogy művelni kell kertünket. – Igazad van, mondá Pangloss, mert midőn az ember az Éden kertjébe bocsáttatott, azért bocsáttatott be oda, *hogy művelje azt*, hogy dolgozzék s ez azt bizonyítja, hogy az ember nem tétlenségre született. – Dolgozzunk minden okoskodás nélkül, mondá Martin, ez az egyetlen mód, mellyel az életet elfogadhatóvá tehetjük. [...] Igazad van, mondá Candide, de most fogjunk munkához: műveljük kertünket.”

(Voltaire: *Candide, avagy az optimizmus*)

Lehetséges válaszlelemek

- A befejezés ironikus olvasata: változatos kalandok sora után a befejezés teljesen hétköznapi / a kispolgári létformát állítja be az élet értelmének.
- Kunigunda megcsúnyul, Candide kedve elmegy a házasságtól: mivé lesznek az ember álmái, eszményei, mire megvalósulnak
- - Candide, miután bejárta és megismerte a világot, belenyugszik az emberileg lehetségesbe, hogy saját, szűkebb világában alkotó életet éljen.
- A „műveljük kertünket” felszólítást a célirányos emberi munkát dicsőítő tanulságként is olvashatjuk.

-
- A kert sugall egyfajta pesszimizmust, elvonulást vagy menekülést a világ elől. Az ember kikerít magának egy kis részt a külvilágból, ahol álmait megvalósíthatja.
 - A kert az én, a szubjektum szűkebb világa, amelyben az ember sokszor a világ ellenében őrzi az értékeket.
 - Az egyes ember nem befolyásolhatja a világ egészét, a lehetőségek sora sokkal szűkebb, azonban a magunk szabta szűkebb keretek között munkálkodjunk a boldogságért.

1-1 pont adható a tartalmilag helytálló válaszáért, 1-1 pont adható a nyelvi minőségért.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont

12. A *Csongor és Tünde* című drámai költemény az emberi lét alapvető kérdéseire keresi a választ. A mű elején az alábbi szerzői utasítás olvasható:

*(Kert. Középett magányosan virágzó tündérfa
áll, alatta MIRÍGY kötözve ül. CSONGOR jó.)*

a) Milyen toposzok jelennek meg már a szerzői utasításban?

- kert
- fa / virágzó tündérfa
- út / utazás / vándor („**CSONGOR jó**”)
- ösgonosz / gonosz erő („**MIRÍGY**”)

Adható 1, 0 pont.

Csak két toposz megnevezéséért adható 1 pont. Egy toposz megnevezéséért nem jár pont.

b) A kerttípusok jellemzői alapján melyik kerttípusba sorolja Csongor kertjét? Miért? Válasza megfogalmazásában építhet Vörös Imre tanulmányára. Akár idézettel, akár saját szavaival is megfogalmazhatja válaszát.

Lehetséges válaszelemek

- **Sorskert / élet és halál kertje:** Csongor útjának kezdő- és végpontja a kert, egyszerre jelképezi az élet gyönyörűségét és a boldogság elvesztését, a halált.
- **A szerelem kertje:** a boldogságnak, a paradicsomi állapotnak a szimbolikus tere, az égi és a földi szerelemnek a beteljesülése. / A virágzó tündérfa a szerelem ígérete.
- **Sorskert és a szerelem kertje együtt:** „A sorskertnek és a szerelem kertjének az összekapcsolódása [...], hiszen a szerelem gyakran magának az életnek a szimbóluma”

Adható 1, 0 pont

Elégséges 1 kerttípus megnevezése a hozzá tartozó indoklással.

c) Hogyan segített az előző, b) feladat megoldásában a tanulmány, holott nem említette a *Csongor és Tünde* című művet?

Lehetséges válaszkelemek

- A *Csongor és Tünde* a magyar és a világirodalom több szövegével létesít kapcsolatot. Vörösmarty ismerte Gyergyai/Gergei Albert széphistóriáját Árgirus királyfiról, felhasználta a meséjét, átvett szereplőket, motívumokat.
- Az Árgirusról szóló széphistóriát a *Csongor és Tünde* egyik forrásának tekinthetjük.
- A *Csongor és Tündét* az Árgirus-hagyományhoz kötöttség jellemzi.
- Árgirus kerttípusa megegyezik *Csongor* kerttípusával.

Adható 1, 0 pont.

d) *Csongor* útjának kezdő- és végpontja a kert. A főhős visszatér saját kertjébe, ahonnan elindult. Mit jelképez ez a körkörös szerkezet?

Lehetséges válaszkelemek

- a drámai cselekvés tere és ideje szimbolikus
- a kert lélekszimbólum
- *Csongor* vándorlása belső úttá válik
- *Csongor* önmagában találja meg a boldogságot, amit a világban hiába keresett

Adható 1, 0 pont

13. Kinek a „kertjében” járunk? Adja meg a költő teljes nevét és a mű címét!

- a) „Kertész leszek, fát nevelek,
kelő nappal én is kelek,
nem törődök semmi mással,
csak a beojtott virággal.”

József Attila: *Kertész leszek*

Adható 1, 0 pont.

Csak a hibátlanul leírt teljes névért és műcímért jár az egy pont.

- b) „Sehol se vagy. Mily üres a világ.
Egy kerti szék, egy kinnfeledt nyugágy.
Éles kövek közt árnyékom csörömpöl.
Fáradt vagyok. Kimeredek a földből.”

Pilinszky János: *Apokrif*

Adható 1, 0 pont.

Csak a hibátlanul leírt teljes névért és műcímért jár az egy pont.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ÁLTALÁNOS ELVEI

1. A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!
2. A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.
3. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.
- 4. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.**
5. A javítási-értékelési útmutató közli a műértelmező szövegalkotás, valamint a reflektáló szövegalkotás feladatokra adható pontok teljesítménytartományait.
4. Az értékelő az adott feladatmegoldást az egyes értékelési szempontokon belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontveszteséggel jár, ide értve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.
6. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válasz elemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
7. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempont esetében 0 pont.

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEG ALKOTÁSA Tartalom – adható összesen 15 pont. A bázisszöveg és feladat értéke; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek a feladat szempontjainak, szövegbázisának való megfelelése (problémaérzékenység, lényeglátás, tématarítás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás) szerint.	
Pont	A teljesítménytartomány jellemzői
15–12 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tárgyi-fogalmi tudás meggyőző alkalmazása; indokolt példák, hivatkozások
11–6 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; a tárgyi-fogalmi tudás részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény
5–0 pont	alig vagy nem reflektál a feladatban adott szempontokra; többségükben felületes, tartalmatlan közlések, megalapozatlan állítások; hiányos, téves tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések
Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 400–800 szó) szerint.	
5–4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem
3–2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (400 szó alatt) elvárt feletti terjedelem (900 szónál több)
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a stílus, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10–8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság
7–6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
5–3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben
2–0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEG ALKOTÁSA

Értelmezze Pilinszky János költeményét! Elemzésében mutassa be, hogy a szerelemről szóló beszéd nyelvi-poétikai eszközei hogyan tudják megjeleníteni a lírai én istenhitét! Térjen ki a költemény szerkezetére, az idősíkok jelentésteremtő szerepére!

Fogalmazása 400–800 szó terjedelmű legyen!

Pilinszky János: Örökkön-örökké

Várok, hogyha váratsz, megyek, ha terelsz,
maradék szemérmem némasága ez,
úgyse hallanád meg, hangot ha adok,
sűrű panaszzal jobb ha hallgatok.

Tűrök és törődöm engedékenyen:
mint Izsák az atyját, én se kérdezem,
mivégre sanyargatsz, teszem szóttalan,
szófogadó szolgál, ami hátra van.

Keserüségemre úgy sincs felelet:
minek adtál ennem, ha nem eleget?
miért vakítottál annyi nappalon,
ha már ragyogásod nem lehet napom?

Halálom után majd örök öleden,
fölpanaszom akkor, mit tettél velem,
karjaid közt végre kisírom magam,
csillapíthatatlan sírok hangosan!

Sohase szeretted, nem volt pillanat,
ennem is ha adtál, soha magadat,
örökkön-örökké sírok amiért
annyit dideregtem érted, magamért!

Végeérhetetlen zokogok veled,
ahogy szorításod egyre hevesebb,
ahogy ölelésem egyre szorosabb,
egyre boldogabb és boldogtalanabb.

(1948)

Forrás: *Pilinszky János összegyűjtött művei* (1995). Osiris–Századvég, Budapest. 37.
Pilinszky János (1921–1981) Kossuth- és József Attila-díjas költő, író.

A **Tartalom** értékelése során akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgázó a feladatban megadott szempontok mindegyikét releváns, értékelhető közlésben, meggyőzően kifejti, összefüggéseiben feltárja, azaz

I. bemutatja, hogy a versben hogyan tudják megjeleníteni a szerelemről szóló beszéd nyelvi-poétikai eszközei a lírai én istenhitét,

II. kitér a költemény szerkezeti felépítésére, az idősíkok jelentésteremtő szerepére.

A feladatkiírás szempontjaira a vizsgázónak mindenképpen szükséges válaszselemeket adni; ezek hiánya tartalmi pontlevonásokkal jár.

Lehetséges válaszselemek

A szerelemről szóló beszéd nyelvi-poétikai eszközei, a lírai én istenhitének megjelenítése

- már a költemény nyitó soraiban a lírai én a vallásos élményt a szerelem szavaival (és fordítva) fogalmazza meg: az Istenre/kedvesre való teljes ráhagyatkozást, az alázat, az elfogadás lelkületét („*Várok, hogyha váratsz, megyek, ha terelsz*”) metaforikusan összekapcsolja a szemérem ~ szemérmes szóval, ami szégyenlősséget jelent, szigorú erkölcsű magatartást jelöl („*maradék szemérmem némasága ez*”)
- a nyitó sor „*terelsz*” szava a 23. zsoltárt is felidézi
- az istenhit és a szerelmi költészet nyelvezete összekapcsolódásának klasszikus példája a Salamon királynak tulajdonított *Énekek éneke* című ószövetségi könyv, amellyel allúziót és/vagy reminiscenciát teremt a Pilinszky-költemény
- a magyar irodalomban elsőként Balassi Bálint költészetében figyelhetjük meg ezt a jelenséget: „*Térdet-fejet neki hajték*” (*Hogy Júliára találta, így köszöne néki*)
- a mindennapokban, a köznyelvi beszédfordulatokban is megfigyelhető a profán és a szakrális, a szerelmi érzés és az istenélmény egymásba fonódása („*imádlak*”; „*édes Istenem*”, „*drága Jézusom*”)
- a Pilinszky-költemény egyfajta látomást, víziót, belső létállapotot jelenít meg
- az istenélmény adekvát kifejezőeszközei:
 - a költemény címe jellegzetes imazáró formula: „*[...] örökkön örökké. Ámen.*”
 - a bibliai parafrázis jelenléte, Izsák történetének Istenre / a mennyei Atyára vonatkozó hasonlatképe: „*mint Izsák az atyját, én se kérdezem*”
 - a túlvilági létben, az örökéletben való hit és remény kifejeződése a műben („*Halálom után majd örök öleden*”), ami a teológiai (természetfeletti vagy isteni) erények (hit, remény és szeretet) jelenlétét is jelzi
 - az atya/apa, illetve az anya párhuzamot jelzi a József Attila-allúzió: „*minek adtál ennem, ha nem eleget?*” (Pilinszky); „*Tőlem elvetted, kukacoknak adtad / édes emlőd s magad*” (*Kései sirató*)
- a költemény felütése, a feltételes jelentéstartalmú időhatározói alárendelő mondat szerkezet („*Várok, hogyha váratsz, megyek, ha terelsz*”) meghatározza a lírai én attitűdjét („*Tűrök és törődöm engedékenyen*”; „*teszem szótalan*”) és egész versbeli beszédmódját: léte, boldogulása a másiktól, a szeretett féltől függ
- ezt erősíti a ragyogás-élmény: a Nap az isteni jelenlétnek, a szeretett személy hatalmas, kivédhetetlen erejének szimbólumává válik, ami a panasz vigasztalhatatlan hangját hívja elő („*miért vakítottál annyi nappalon, / ha már ragyogásod nem lehet napom*”)
- a művészi szöveg eszközei a metafora (a lírai én szófogadó szolgálja), a megszemélyesítés („*maradék szemérmem némasága*”) a képszerű beszéd, a hasonlat jelenléte is megfigyelhető a versben („*mint Izsák az atyját, én se kérdezem*”), az egyre nagyobb intenzitású igei jelentéstartalmak („*fölpanaszlom*”, „*kisírom*”, „*csillapíthatatlan sírok hangosan*”, „*örökkön-örökké sírok*”, „*zokogok*”), melléknévi fokozások („*hevesebb*”, „*szorosabb*”), szóismétlések (ahogy-ahogy; egyre-egyre), valamint az érzelmi fokozás eszközeként a felkiáltó és kérdő mondatok stílusalakzatának alkalmazása is jelen van a

költeményben, és figura etymologicával („örökkön-örökké”), valamint oximoronnal is találkozunk („ölelésem [...] egyre boldogabb és boldogtalanabb”)

- a szókincsvizsgálat lehetővé teszi a profán és szakrális, a hétköznapi és művészi szöveg rekonstrukcióját: a bibliai szókincs használata domináns elem a versben, archaizáló hatású („terelsz” /ez megidézi továbbá a zsoltárokat (pl. 23.) is/, „sanyargatsz”, „szófogadó szolgál”, „Izsák”, „atya”, „fölpanaszalom”, „örökkön-örökké”),
- a már-már erotikus nyelvhasználat pedig a szerelem nyelvezetét idézi meg, élőbeszédszerűvé teszi a lírai én hangját: „szoritásod egyre hevesebb”, „ölelésem egyre szorosabb”
- ellentétező párhuzam: „adtál ennem” – „nem eleget”; „vakítottál annyi nappalon” – „ragyogásod nem lehet napom”
- a szokatlan szórend (inverzió) is a mélyebb érzelmi-hangulati állapot megjelenítője („hangot, ha adok”)
- figura etymologica, alliteráció és szójáték egyszerre figyelhető meg egyes igei szópárokban: várok – váratsz, hallanád – hallgatok, tűnök – törődöm, boldogabb – boldogtalanabb
- szabályos versszakokra tagolódva, központozással jelenik meg a mű
- a költemény az ősi magyaros verselés kétütemű formáját eleveníti fel
- a vers szótagszámában és rímképletében egyaránt szabályos (minden sor tizenegy szótagú, a versszakok páros ríműek)
- az időnként felbukkanó trocheusi lejtés mellett a vers ritmusát (6+5 szótagú ütemekkel) alapvetően az ütemhangsúlyos (vagy magyaros) verselés határozza meg
- a rímek nyomatékossítják a verssorhatárt, a zenei cezúra pedig az ütemhatárt emeli ki: ezek sokszor egybeesnek a vers gondolati és mondathatárával
- enjambement jelenléte is megfigyelhető a műben: „örökkön-örökké sírok amiért / annyit dideregtem érted, magamért!”

A költemény szerkezeti felépítése, az idősíkok jelentésteremtő szerepe

- a felütés hangneme, élőbeszédszerű közvetlensége határozza meg a beszédmódot
- az első három versszak a jelen állapotot rögzíti: a kommunikációhiány, a másik fél hallgatása a lírai énből a megváltatlanság, a reménytelenség alapélményét hívja elő
- a negyedik versszakban a jövő képei jelennek meg, a másik személyben, az örök életben való hit ereje, és ebben a dimenzióban már a kapcsolatteremtés is lehetségessé válik
- az ötödik strófa első két sora a múltat idézi, a panasz, a magára hagyatottság létélményét fogalmazza meg
- a vers folytatása, az 5. versszak utolsó két sora és a 6. versszak, vagyis a befejező hat sor a jelenre és a jövőre is vonatkoztatható: a megváltatlanság és megváltottság együttes jelenléte regisztrálható a költői alany siralmakra emlékeztető panaszában
- a költemény feszültségét a bánat szünni nem akaró folytonossága adja
- az utolsó versszak a költemény kulminációs pontja: bármekkora távolság is van a két fél között, a kapcsolatuk mégis szoros, elválaszthatatlan; az izsáki engedelmes áldozat/feláldozás motívumából a rátalálás/ölelés motívuma lesz

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA 20 pont	
Tárgyi tudás, általános tájékozottság; problémaérzékenység, gondolatgazdagság; gondolatmenet, szövegfelépítés; nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) szerint.	
Tartalom	
5–4 pont	releváns, tárgyyszerű választ ad a feladat valamennyi szempontjára, bizonyítja tájékozottságát, kritikai gondolkodását, alkalmazza tárgyi tudását
3–2 pont	a feladatmegoldásban részleges válaszok; hiányos tájékozottság, esetleges tárgyi tévedés/ek
1–0 pont	erősen hiányos megoldás, kitér az adott szempontok elől; tájékozatlanság, félreértések
Problémaérzékenység	
5–4 pont	problémamegoldó gondolkodás, meggyőző, kifejtett állítások, következtetések; gondolati érettség, nyitottság, gondolatgazdagság, ítélőképesség érvényesülése
3–2 pont	helyenként kifejtetlen, megalapozatlan állítások; kevésbé releváns, közhelyes gondolatok
1–0 pont	érzéketlenség a problémára; irreleváns megállapítások, félreértések, felületes megközelítés
Gondolatmenet	
5–4 pont	relevánsan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem: 150–450 szó
3–2 pont	meggyőző gondolatmenetre törekvés; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem (150–450 szó)
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (150 szó alatt) elvárt feletti terjedelem (550 szó fölött)
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	
5–4 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, gördülékeny megfogalmazás, kifejező mondatszerkesztés; gazdag, pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; kiváló nyelvhelyesség
3–2 pont	választékosságra törekvés; néhol töredékes előadásmód, mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, bizonytalanság a nyelvi regiszterben; néhány nyelvhelyességi hiba
1–0 pont	igénytelen, dagályos nyelvhasználat; stilisztikai hibák, szegényes, pongyola mondatszerkesztés, szókincs; értelemzavaró megfogalmazások (nyelvhelyességi hibák)

REFLEKTÁLÓ SZÖVEG ALKOTÁSA

„Tán az a leghelyesebb, mi gyönyörködtet, de tanít is,
édest s sóst kever, és aki hallja, okul, de örömmel.”

(Horatius: *Ars poetica*)

Csak tartani a tollat mozdulatlan,
s várni, míg saját súlyától lecsöppen
róla a vers.

És beissza a föld.

(Rónay György: *Ars poetica*)

„Ars poetica? Mi is volna az? Az idős mester beavatja a fiatalabbakat, kezdőket a mesterség fortélyába. Átadja a tapasztalatát, a szakmai tudását. Egyáltalán, megmondja, milyen a jó vers. Ehhez különben is ajánlatos lenne, mondjuk, Horatiusnak lenni, sőt olyan korban is élni, amikor az ilyen szó számít, és amikor meg lehet mondani, hogy milyen a jó vers. Író, olvasó egy húron pendül.

[...]

Az ars poetica a magyar szóhasználatban különben már régen nem azt jelenti, amit eredetileg jelentett. Inkább valamiféle hitvallást szokás érteni rajta [...]. Hogy nekem mi volna az ars poeticám, erre bizony nem tudok válaszolni. Elég baj, persze – valamirevaló költőnek ez nem lenne szabad, hogy gondot okozzon. A költőnek ugyanis szilárd meggyőződése, hogy a világnak égető szüksége van mindenre, amit a szelleme kitermel. Ha leszakad az ég, ő megtartja a ceruzájával.”

Forrás: Várady Szabolcs (1997): *Ars poetica? Mellébeszéd. Lettre* 26. sz.

Ön szerint magáról a költészetéről és a költőszeréről való gondolkodás mindig jelen lesz az irodalomban? Az ars poetica örök verstípus? Fejtse ki véleményét ezekről a kérdésekről! Reflektáljon a kapott idézetekre, és hivatkozzon további 2-3 ars poeticára is! Megoldása 150–450 szó terjedelmű legyen!

A **Tartalom** és a **Problémaérzékenység** szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgáló

- érdemben állást foglal arról, hogy az ars poetica mint a gondolatlíra egyik verstípusa mindig jelen lesz-e az irodalomban,
- meggyőző tartalmi elemekkel támasztja alá véleményét,
- releváns irodalmi példákra hivatkozik,
- reflektál a kapott idézetekre (legalább kettőre).

Lehetséges tartalmi elemek

- az ars poetica a gondolatlíra egyik verstípusa
 - latin: költői mesterség, költészettan
 - a költészet szűkebb és tágabb céljait, eszközeit fogalmazza meg, a költő és a világ kapcsolatával, az alkotás folyamatával foglalkozik
 - eleinte normatív jellegű, tanító szándékú ars poeticák születtek (Horatius: *Ars poetica. A Pisókhöz írt levél. II/3., Boileau: Költészettan*)
 - a romantika korától a vallomásos, személyes jelleg vált meghatározóvá
 - a tanító és a vallomásos jelleg keveredhet is
 - a költő- és költészetszerepek többféle, akár ellentétes változatban is megjelenhetnek egy adott költőnél, illetve egy versen belül is
-

- a legtágabb felfogás szerint szinte minden mű ars poeticaként értelmezhető, mert a költőnek a világhoz való viszonyáról, költészeti nézeteiről vall
- szűkebb értelmezés szerint az ars poetica a költészetről, a költőléről közvetlenül megnyilatkozó alkotás
- a legszűkebb értelemben pedig azok a művek ars poeticák, amelyek a költői hivatás alapkérdéseiről, a költészetnek az ember(iség), a nemzet életében elfoglalt helyéről vallanak

- a magyar költészetben még a XX. században is élt az a szerepfelfogás, hogy a költő a közösség képviselője, a vers pedig vallomásos jellegű, ugyanakkor közérdekű, nyilvános beszéd, amely társadalomformáló szereppel bír
- a Nyugat nagy nemzedéke ars poeticájának közös vonása a személyiség öntükrözése
- a költői szerep értelmezésének egyik fontos kérdése, hogy az egyén milyen szerepet tölt be a hagyománytörténés folyamatában, átörökít-e valamit a múlt szellemi hagyományából
- az 1960-as évek végétől jelentkező poétikai felfogás, az új szenzibilitás a költőszerep lefokozódását mutatja; a váteszszerep folytathatóságát érvényteleníti
- a nyolcvanas évek végére a költői pátoz hittelenné vált, átvette a helyét az ironia és az önironia
- felerősödött a képviselési szerephagyomány lebontásának igénye
- a képviselési költészet elutasítása a személyesebb, hétköznapiabb megszólalást helyezi előtérbe
- a 2010-es években a közéleti költészet újra felerősödött, de gyakran a klasszikus költőszerep megkérdőjelezésével

- a modern költészetben sokféle ars poetica létezik, sokféle hitvallás fogalmazódik meg
- a modern ars poeticák összetettebbek: a vallomásos jelleg mellett a személyiség és a társadalom számos gondját érintik, a költői világkép általános emberi világképként mutatkozik meg bennük
- a magánéleti és a közösségi líra gyakran összefonódik
- a késő modern költészet egyik jellemzője, hogy a költői szerepbe vetett hit helyett a műben való hit még erőteljesebben válik a költészet értékévé

Néhány ars poetica / ars poetikus mű a magyar irodalomból és a világirodalomból:

Ady Endre: *Góg és Magóg fia vagyok én...*, *Új vizeken járok*, *Intés az őrzőkhöz*, *A muszáj-Herkules*, *Hunn, új legenda*, *Búgnak a tárnák*

Arany János: *Letésem a lantot*, *Mindvégig*, *Kozmopolita költészet*, *Vojtina ars poeticája*

Babits Mihály: *A lírikus epilógja*, *Cigány a siralomházban*, *Csak posta voltál*

Csokonai Vitéz Mihály: *A vidám természetű poéta*

Dsida Jenő: *Túl a formán*

Illyés Gyula: *A költő felel*

Jónás Tamás: *Fél-uram!*

József Attila: *Ars poetica*, (*Amikor verset ír az ember...*)

Kányádi Sándor: *Harmat a csillagon*

Kassák Lajos: *Költészetem*

Kemény István: *A költészet megkopasztása* c. kötet esszéi, *Kishit*, *Célszerű romok*

Kosztolányi Dezső: *Esti Kornél éneke*, *Költő a huszadik században*

Kovács András Ferenc: *Pro Domo*

Lackfi János: *Két módszer*

Nagy Gáspár: *Stáció-járás*, *Kit az álmokba befogtak*

Nagy László: *Ki viszi át a Szerelmet, Tűz*
Nemes Nagy Ágnes: *Mesterségemhez*
Orbán Ottó: *A XX. század költői, A költő a költészet hatalmát dicséri, A magyar népdalhoz*
Petőfi Sándor: *Dalaim, A természet vadvirága, A XIX. század költői*
Petri György: *(Horgodra tüztél, uram...)*
Pilinszky János: *Intelem, Címerem*
Radnóti Miklós: *Írás közben*
Rónay György: *Az öreg költő*
Szabó Lőrinc: *Ars poetica*
Tornai József: *A XXI. század költői*
Utassy József: *Az én kereszttem*
Vörösmarty Mihály: *A vén cigány*
Weöres Sándor: *Ars poetica*
Zelk Zoltán: *Tűzből mentett hegedű*

Arisztotelész: *Poetika*
Baudelaire: *Az albatrosz*
Boileau: *Költészettan*
Gautier: *A Művészet*
Horatius: *Ars poetica*
Marinetti: *Óda egy verseny-automobilhoz*
Rilke: *Archaikus Apollo-torzó*
Verlaine: *Költészettan*

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik:

~~~~~

Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.

- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊕
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊖
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától *A magyar helyesírás szabályainak* 12. kiadása alapján történik.
- Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba. (A központozási hibák minősítését l. alább.)
- A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, szimbólum, ars poetica, motívum)
- A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. a *-ban/-ben* és a *-ba/-be* határozóragok keverése).
- Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.

- A helyesírási hibákat a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban, valamint a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
- **A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz 0 pont, ha:**
  - a vizsgázó a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldás terjedelme kevesebb, mint 40 szó
ÉS
  - a reflektáló szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldás terjedelme kevesebb, mint 15 szó
ÉS
  - a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési és nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az íráskép értékelését.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró javítani kívánt szót /szavakat egy vonallal áthúzza, a helyesnek vélt szót /szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználattal pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban (pl. *friss, kommunikáció, kötelezettség*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel, dühhel/dühvel, százsor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*)
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia, balatoni, vendéglátóipari, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemegy, megy le, le fog menni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése (pl. *folyik, folyjon, megfojtja*)
- a felszólító módú igealakokban (pl. *higgyen, hagyja*)

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, a tagadott szóval, a tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, immunis*; az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), kémiaszakkör, szabadvers, vendéglátóipari*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)
- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központoszási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központoszási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központoszási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központoszási hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központoszási hibákkal 4 hibapontnál több nem szerezhető.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központoszási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0–2	8
3–4	7
5–6	6
7–8	5
9–10	4
11–12	3
13–14	2
15–16	1
17 –	0

Az íráskép értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználát kulturáltsága) alapján. A pongyola ékezethasználát hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

- A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az íráskép alig olvasható vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.
- **1 pont adható**, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználata rendezettsége) néhány hibánál nem több.
- **2 pont adható**, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.